

**MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA EFECTUADA A LA RONDA DE SANT PAU,
69-79, BARCELONA.**

Data de la intervenció: 13 d'abril-6 de maig de 2005

Codi MHCB: 078/05

**Lluís Juan González
Barcelona, desembre de 2005**

Índex

Fitxa tècnica-----	3
1. Introducció -----	4
2. Situació geogràfica-----	5
3. Context històric i antecedents arqueològics -----	7
4. Motius i objectius de la intervenció -----	10
5. Mètode de treball -----	11
6. Descripció dels treballs realitzats -----	12
7. Conclusions-----	21
8. Bibliografia -----	22

ANNEXES

- Planimetria
- Documentació fotogràfica

NOM DEL JACIMENT	Ronda de Sant Pau, 69-79
UBICACIÓ	L'Eixample-El Raval (Districte de Ciutat Vella) Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 430147.5 Y: 4581281.08 Z: 11.80 m.s.n.m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	13-16 d'abril de 2005
PROMOTOR	FECSA-ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Lluís Juan González

1. Introducció

La intervenció arqueològica preventiva de la qual tracta la present memòria, s'ha dut a terme arrel de la necessitat per part de l'empresa FECSA-ENDESA de realitzar una rasa que permeti la instal.lació d'una nova línia elèctrica entre els núms. 69 i 79 de la Ronda de Sant Pau, a la ciutat de Barcelona. L'obra respon al num. de llicència B1FECZA0095-B i ha estat duta a terme per l'empresa ESPELSA mitjançant subcontracte.

Donat que aquest indret s'inclou en una zona d'interés arqueològic i alt valor històric, es va creure oportuna la necessitat d'intervenir-hi arqueològicament, realitzant-se un Projecte (codi MHCB 078/05) coordinat pel Museu d'Història de la Ciutat, de l'Ajuntament de Barcelona, i encarregant-se l'execució arqueològica a l'empresa **ATICS, S.L.** La direcció tècnica ha estat duta a terme per l'arqueòleg **Lluís Juan Gonzàlez**, i ha comptat amb la supervisió del Servei d'Arqueologia Urbana del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona.

Els treballs en qüestió han estat realitzats els dies 13 i 16 d'Abril de 2005.

2. Situació geogràfica

Com ja hem dit a l'apartat anterior, la intervenció arqueològica s'ha realitzat a la Ronda de Sant Pau, dins el districte de Ciutat Vella de Barcelona. La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola, entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besós. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besós-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins

aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

D'aquesta manera, hem de situar els treballs que aquí ens ocupen al límit meridional de la Barcelona medieval, en uns terrenys ocupats des del s. XIV pels diferents sistemes defensius de la ciutat, que restaren actius fins a mitjans del s. XIX, quan es va procedir al seu enderrocament.

3. Context històric i antecedents arqueològics

Context històric

Les primeres notícies que ens parlen d'algun tipus d'establiment humà a la zona ens porten al Neolític Antic, tal com ho semblen demostrar les restes arqueològiques trobades a la caserna de Sant Pau del Camp. Aquests barris, que resten a ponent de la Rambla, foren, durant molts segles, un conjunt d'horts, camins i rieres, que lentament s'anaven convertint en carrers.

El progressiu creixement urbanístic de la ciutat emmurallada obligà ja en època medieval – segle XIII – a construir un altre circuit de muralles que tenia com a límit la Rambla. Aquesta nova línia no inclogué dins els seus murs la futura zona del Raval, però sí que determinà el seu ús i caràcter. En aquest moment s'intenta utilitzar el Raval com a espai per instal·lar tots aquells oficis o activitats que dins la ciutat emmurallada podien ser molestos o contraindicats. Per altra banda, comencen a instal·lar-s'hi un nombre important d'ordes religiosos. De la rellevància que prengué la zona en època medieval n'és testimoni el fet que només un segle més tard –segle XIV- Barcelona eixampla el seu recinte emmurallat per incloure-hi el Raval.

Entre els segles XV i XVII el barri continua tenint les mateixes funcions que en època medieval, mantenint un baix poblament i nombroses zones desocupades, i amb preferència en aquest sector de la ciutat s'establiren alguns oficis com són terrissaires i carnisers, s'incrementà el nombre d'edificis destinats als serveis ciutadans i sobretot a les institucions religioses com a resultat de la contrareforma. Bona mostra d'això són les construccions dedicades a la beneficència: la Casa de la Convalescència, la Casa dels Infants Orfes, la Casa de la Caritat, el Convent del Bonsuccés, etc.

L'Hospital de la Santa Creu, que dona nom al carrer, començà a crear-se el 1401 mitjançant la unificació en un de sol un seguit d'hospitals dependents tant del municipi com de l'església, entre els quals es comptaven l'hospital d'en Colom, el d'en Guitart, l'hospital de Messells, la casa de Maternitat en Sant Macià, etc. Sota la protecció reial, la iniciativa es cristal·litzà en la fundació de l'Hospital de la Santa Creu.

Haurem d'esperar, però, als segles XVIII i XIX per notar canvis importants en el paisatge urbà del barri. S'obren nous carrers i famílies burgeses s'instal·len al barri portant amb elles les seves indústries, ocupant, les fàbriques, els espais oberts de que disposava el barri.. Això provocà l'aparició i el desenvolupament de l'habitatge obrer, el qual té com a conseqüència una notable transformació del teixit urbà.

Deixant de banda els grans conjunts religiosos i de beneficència, resten molts pocs exemples d'edificis anteriors a aquesta època.

L'abandonament de les residències senyorials, el trasllat de les indústries a altres llocs de la ciutat o fora d'aquesta, i les diferents onades d'immigració en el decurs del segle XX anaren abocant el Raval cap a la marginalitat que avui dia encara pateix, essent el carrer de l'Hospital, segurament, el més carismàtic del barri del Raval.

Diverses intervencions han permès documentar diferents trams de la muralla medieval de Barcelona; així el 1994 i fruit de les obres d'ampliació del Metro, A. Bacaria va documentar un segment de la muralla i l'anomenat *baluard de Tallers* a l'encreuament de la Plaça de la Universitat i el carrer de Pelai (BACARIA, 1994), unes infraestructures que ja estaven en desús durant el S. XVIII. Igualment, els treballs de M. Fàbregas al carrer de Pelai, van permetre reconèixer un nou tram amb una datació fixada entre finals del s. XIV i principis del XV, així com una estructura circular que es va definir com a una de les torres existents entre el Portal de l'Àngel i el Portal de Tallers (FABREGAS, 2000). Més recentment, al llarg de l'any 2002, es van realitzar diversos treballs que han permès la documentació de nous trams, com ara els de Artigues i Caballero a la cantonada del carrer Pelai amb les Rambles, que han suposat la troballa i posterior musealització d'un nou tram de muralla i tal.lús, amb una de les torres circulars que guardaven el portal de Canaletes (ARTIGUES, CABALLERO, 2002). Molt aprop, a la confluència del carrer Fontanella amb la Plaça de Catalunya, L. Suau va poder documentar dos nous trams de fortificació, la fonamentació de dues torres datables cap mitjans del s. XIV, i diferents estructures identificades com a algun baluard defensiu bastit despres

de la Guerra dels Segadors (segona meitat del s. XVII), similar al documentat per A. Bacaria el 1994.

Finalment, i centrant-nos més en la zona que aquí ens ocupa, cal destacar els treballs de J. Sales, el mateix any 2002, que van treure a la llum 16 metres de muralla a la pròpia Ronda de Sant Pau, i van donar lloc a una excavació en extensió que va permetre documentar els nivells de circulació en que es trobava l'estructura al s. XIX (SALES, 2002).

4. Motius i objectius de la intervenció

Tal i com ja hem indicat en els apartats anteriors, els treballs arqueològics duts a terme han estat propiciats per la necessitat de l'empresa FECSA-ENDESA de realitzar una rasa que permetin la instal·lació d'un cablejat per establir una nova línia elèctrica. El fet de que la zona afectada estigui situada en un indret d'interès arqueològic i alt valor històric, com hem vingut explicant en l'apartat 3, ha donat peu a que es considerés la presència d'un control arqueològic preventiu en vistes a la possible aparició de restes i d'estructures, seguint el procediment establert per la llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català, i el Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Podem resumir l'interès històric i arqueològic de la zona on s'han de dur a terme els treballs en diferents aspectes. Per una banda, l'indret es troba situat dins del que seria l'*ager* de l'antiga ciutat romana de Barcelona. Per altra banda, tot aquest sector hauria format part de l'antic camí de ronda de la muralla medieval de la ciutat i igualment no seria estrany poder-hi documentar estructures pertanyents als bastions que van reforçar les defenses de Barcelona durant i després de la Guerra dels Segadors, tal i com s'ha pogut observar en altres punts del mateix traçat.

Tots aquests motius creiem que justifiquen per si sols la importància de dur a terme els citats treballs arqueològics a la zona per tal de localitzar i documentar les possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, procurant obtenir la màxima informació de l'àrea i així complementar els estudis realitzats fins el moment.

5. Mètode de treball

Tal i com el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona especifica, en aquesta intervenció arqueològica s'ha utilitzat el mètode de registre ideat per E. C. Harris i A. Carandini.

Es tracta d'una metodologia sistemàtica que consisteix a registrar objectivament els estrats que s'exhumen, amb l'objectiu d'entendre'n la formació, delimitació, estructuració i ordre de deposició. Per a fer-ho, es numera els estrats sota el nom d'"unitat estratigràfica" (UE), que els individualitza els uns dels altres. Cada UE es registra en una fitxa on s'indiquen les dades que permeten la seva correcta identificació i descripció (ubicació en el jaciment, característiques físiques, situació en les plantes i seccions i posició física respecte a la resta d'UE del jaciment amb les quals es relaciona).

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic: planimetria d'una banda i fotografia de l'altra. La planimetria es concreta en plantes i seccions, les quals ens donen, respectivament, una visió diacrònica i una de sincrònica de les troballes realitzades. Pel que fa al material fotogràfic, és imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

6. Descripció dels treballs realitzats

El dia 13 d'Abril de 2005 s'inicien els treballs entre els núms. 69 i 79 de la Ronda de Sant Pau de Barcelona, per tal d'instal·lar-hi un nou cablejat elèctric. Segons el projecte d'obra presentat al MHCB, es preveia l'obertura d'una rasa (rasa 100) de 42 metres de longitud, paral·lela a les façanes de les finques, amb 0,40m d'amplada i 1m de fondària. Així doncs, es va procedir a obrir el subsol, desmantellant el paviment de rajoles (UE 101) i la seva preparació en formigó (UE 102), mitjançant martell compressor, per després retirar el sediment existent mitjançant màquina retroexcavadora; en alguns punts aquesta operació es va fer manualment, amb pic i pala, per motius d'espai. Cal dir que la rasa es va anar obrint a trams, per tal d'evitar molèsties als veïns i comerços de la zona. L'estratigrafia documentada, a part del ja esmentat paviment de lloses del carrer i la seva preparació de formigó, ve determinada per una capa de sauló barrejat amb fragments de material constructiu (UE 103), que sol ser l'emprat habitualment per al farciment de les rases de serveis moderns. Aquest sauló era present fins a la fondària màxima a que es va arribar, que en cap cas va ser superior a 1m.

D'aquesta manera, i sense cap altra incidència destacable, havent-se arribat a la fondària i dimensions necessàries per tal d'instal·lar la nova infraestructura, els treballs a que fa referència la present memòria, es van donar per acabats el 16 d'Abril de 2005.

7. Conclusions

El resultat de la intervenció a la Ronda de Sant Pau, 69-79 amb codi MHCB 078/05, constata la inexistència de restes arqueològiques rellevants a la zona afectada, podent-se parlar de resultats negatius.

L'estratigrafia que s'ha pogut documentar ha consistit en una seqüència contemporània formada per una capa de lloses que conformen el paviment del carrer, cobrint una capa de preparació de formigó. Per sota d'aquesta capa de formigó ha aparegut sauló barrejat amb argil·les i material constructiu, que cobria serveis moderns (aigua, gas, electricitat). Podem dir que es tracta, doncs, d'una zona molt afectada per intervencions recents anteriors destinades a la instal·lació d'aquests serveis subterranis.

L'escassa profunditat de les rases realitzades (amb un màxim de 100cm.), ha impedit documentar les cotes inferiors, per la qual cosa no es pot descartar que hi hagi restes arqueològiques per sota d'aquestes.

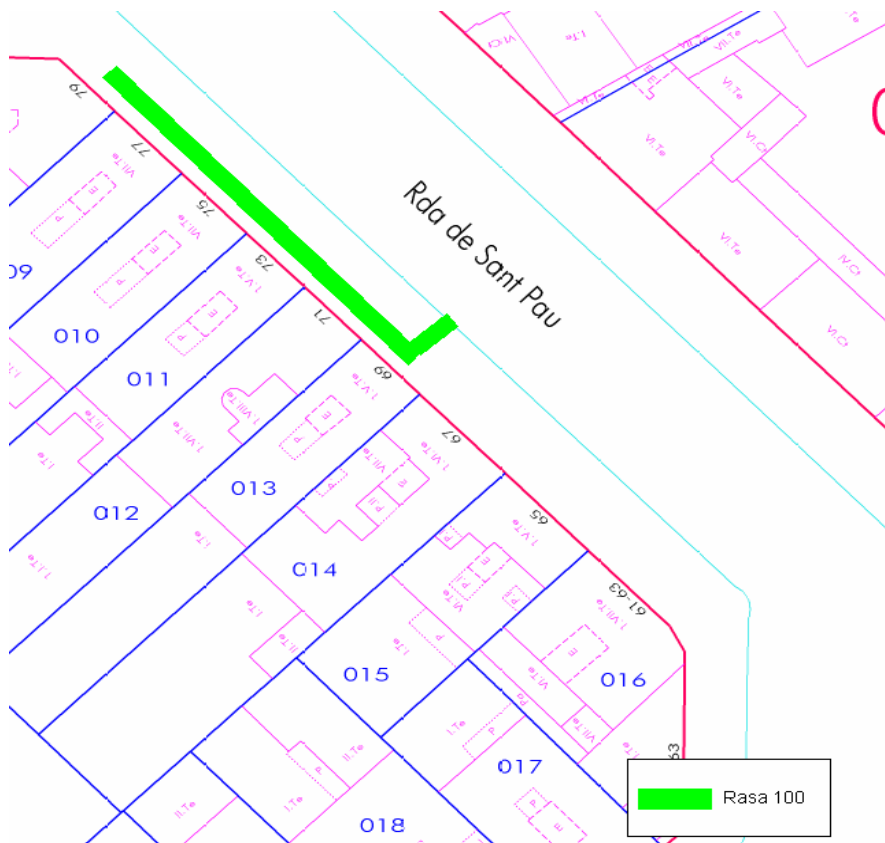
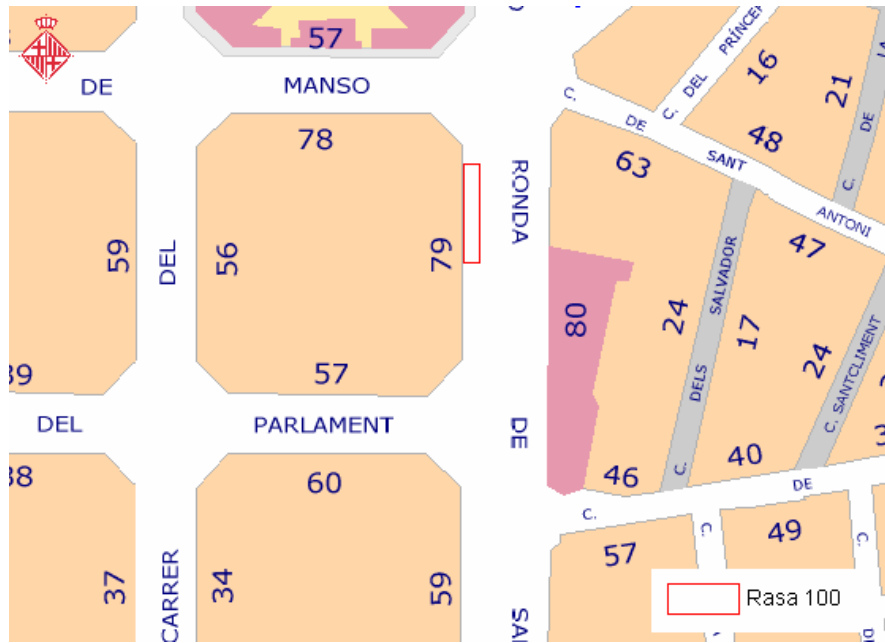
8. Bibliografia

- **AAVV.-** *Actes del I congrés d'història del Pla de Barcelona, celebrat a l'Institut Municipal d'Història. El Pla de Barcelona i seva història.* 1982
- **AAVV.-** *Història de Barcelona*, vol. 2, 3, 4, 5. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1992.
- **AJUNTAMENT DE BARCELONA.** *Urbanisme de Barcelona.*
<http://www.bcn.es/urbanisme/>
- **ARTIGUES CONESA, Pere Lluís; CABALLERO MECHITA, Miquel** *Memòria del seguiment arqueològic de la construcció d'un ascensor dels Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya davant al C/ Pelai número 62 (Barcelona).* Barcelona, 2002.
- **BACARIA, Albert.-** *Informe-Memòria del seguiment arqueològic de la Plaça Universitat de Barcelona.* Barcelona, 1994.
- **CIRICI, A.-** *Barcelona, pam a pam.* Barcelona, 1976.
- **FÀBREGAS I ESPADALER, Marta.-** *Memòria de l'excavació arqueològica d'urgència al carrer Pelai (Barcelona).* Barcelona, 2002.
- **SALES CARBONELL, J. .-** *Primers resultats de l'excavació d'un tram de muralla baix medieval de Barcelona localitzat a la Ronda de Sant Pau, a II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna de Catalunya.* Sant Cugat del Vallès, 2003.
- **SUAU, Laura.-** *Memòria de la intervenció a la Plaça de Catalunya-C/ Fontanella (Barcelona).* Barcelona, 2002.

ANNEXES

- **Planimetria**
- **Documentació fotogràfica**

Planimetria

Documentació fotogràfica

Fotografia núm. 1: Obertura de la rasa 100

Fotografia núm. 2: Rasa 100 un cop oberta

Fotografia núm. 3: Rasa 100 un cop oberta